Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (veliki senat)

z dne 15. julija 2021 *

„Predhodno odločanje – Zaščita varnosti in zdravja delavcev – Organizacija delovnega časa – Pripadniki oboroženih sil – Uporaba prava Unije – Člen 4(2) PEU – Direktiva 2003/88/ES – Področje uporabe – Člen 1(3) – Direktiva 89/391/EGS – Člen 2(2) – Dejavnosti vojaških oseb – Pojem ‚delovni čas' – Obdobje razpoložljivosti za delo – Spor v zvezi s plačo delavca"

V zadevi C-742/19,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Vrhovno sodišče (Slovenija) s sklepom z dne 10. septembra 2019, ki je na Sodišče prispel 10. oktobra 2019, v postopku

B. K.

proti

Republiki Sloveniji (Ministrstvo za obrambo),

SODIŠČE (veliki senat),

v sestavi K. Lenaerts, predsednik, R. Silva de Lapuerta, podpredsednica, J.-C. Bonichot, M. Vilaras, E. Regan, N. Piçarra, predsedniki senatov, T. von Danwitz, M. Safjan, D. Šváby, S. Rodin, sodniki, K. Jürimäe, sodnica, C. Lycourgos (poročevalec), P. G. Xuereb, sodnika, L. S. Rossi, sodnica, in I. Jarukaitis, sodnik,

generalni pravobranilec: H. Saugmandsgaard Øe,

sodna tajnica: R. Șereș, administratorka,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 21. septembra 2020,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

– za B. K. M. Pukšič, odvetnik,

– za slovensko vlado A. Grum in A. Dežman Mušič, agentki,

– za nemško vlado J. Möller in S. Eisenberg, agenta,

– za špansko vlado S. Jiménez García, agent,

* Jezik postopka: slovenščina.

– za francosko vlado A.-L. Desjonquères, E. de Moustier, N. Vincent, T. Stehelin in A. Ferrand, agenti,

– za Evropsko komisijo B. Rous Demiri, N. Ruiz García in M. van Beek, agenti,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 28. januarja 2021

izreka naslednjo

Sodbo

1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 2 Direktive 2003/88/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. novembra 2003 o določenih vidikih organizacije delovnega časa (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 4, str. 381).

2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med B. K. in Republiko Slovenijo (Ministrstvo za obrambo) glede dodatka k plači za nadure.

Pravni okvir

Pravo Unije

Direktiva 76/207/EGS

3 Člen 3(1) Direktive Sveta z dne 9. februarja 1976 o izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zvezi z dostopom do zaposlitve, poklicnega usposabljanja in napredovanja ter delovnih pogojev (76/207/EGS) (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 1, str. 187) je določal:

„Uporaba načela enakega obravnavanja pomeni, da ne sme biti nobene diskriminacije na podlagi spola pri pogojih, vključno z merili izbiranja, za dostop do vseh delovnih mest, ne glede na področje ali vrsto dejavnosti, in do vseh ravni poklicne hierarhije.“

Direktiva 89/391/EGS

4 Člen 2 Direktive Sveta z dne 12. junija 1989 o uvajanju ukrepov za spodbujanje izboljšav varnosti in zdravja delavcev pri delu (89/391/EGS) (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 1, str. 349) določa:

„1. Ta direktiva se uporablja za vsa področja dejavnosti, javna in zasebna (industrijske, kmetijske, komercialne, storitvene, izobraževalne, kulturne, razvedrilne, itd.).

2. Ta direktiva se ne uporablja tam, kjer ji posebne značilnosti nekaterih posebnih dejavnosti javnih služb, kakršne so oborožene sile ali policija, ali nekaterih posebnih dejavnosti v službah civilne zaščite neizogibno nasprotujejo.

V tem primeru se morata varnost in zdravje delavcev zagotoviti, kolikor je mogoče, glede na cilje te direktive.“

Direktiva 89/656/EGS

5 Člen 1 Direktive Sveta z dne 30. novembra 1989 o minimalnih zdravstvenih in varnostnih zahtevah za osebno varovalno opremo, ki jo delavci uporabljajo na delovnem mestu (tretja posebna direktiva v smislu člena 16(1) Direktive 89/391/EGS) (89/656/EGS) (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 1, str. 375) določa:

„1. Ta direktiva, ki je tretja posebna direktiva v smislu člena 16(1) Direktive 89/391/EGS, predpisuje minimalne zahteve za osebnovarovalno opremo, ki jo delavci uporabljajo pri delu.

2. Določbe Direktive 89/391/EGS se v celoti uporabljajo za celotno področje, navedeno v odstavku 1, brez vpliva na strožje in/ali posebne določbe, ki jih vsebuje ta direktiva.“

6 Člen 2 te direktive določa:

„1. Za namene te direktive osebna varovalna oprema pomeni vsako opremo, ki jo delavec nosi ali drži, da ga varuje pred enim ali več tveganji, ki bi lahko ogrozila njegovo varnost in zdravje pri delu, pa tudi vsak dodatek ali pripomoček, ki je namenjen doseganju istega cilja.

2. Opredelitev iz odstavka 1 ne vključuje:

[…]

(c) osebne varovalne opreme, ki jo nosi ali uporablja vojska, policija in druge službe javnega reda;

[…]“

Direktiva 2003/88

7 Člen 1(3), prvi pododstavek, Direktive 2003/88 določa:

„Ta direktiva se uporablja za vse sektorje dejavnosti, tako javne kot zasebne, skladno s členom 2 Direktive 89/391/EGS, brez vpliva na člene 14, 17, 18 in 19 te direktive.“

8 Člen 2 te direktive, naslovljen „Opredelitev pojmov“, določa:

„V tej direktivi se uporabljajo naslednje opredelitve pojmov:

1. ‚delovni čas‘ pomeni vsak čas, v katerem delavec dela, je na razpolago delodajalcu in opravlja svoje naloge ali dolžnosti v skladu z nacionalno zakonodajo in/ali prakso;

2. ‚čas počitka‘ pomeni vsak čas, ki ni delovni čas;

[…]“

9 Člen 17(3) navedene direktive določa:

„V skladu z odstavkom 2 tega člena so mogoča odstopanja od členov 3, 4, 5, 8 in 16:

[…]

(b) v primeru dejavnosti varovanja in nadzora, ki zahtevajo stalno prisotnost, zaradi varovanja posesti ali oseb, zlasti varnostnikov in oskrbnikov ali podjetij za varovanje;

(c) v primeru dejavnosti, ki zahtevajo nepretrgano storitev ali proizvodnjo […];

[…]“

Direktiva 2013/35/EU

10 Člen 1 Direktive 2013/35/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. junija 2013 o minimalnih zdravstvenih in varnostnih zahtevah v zvezi z izpostavljenostjo delavcev tveganjem, ki nastajajo zaradi fizikalnih dejavnikov (elektromagnetnih sevanj) (20. posebna direktiva v smislu člena 16(1) Direktive 89/391/EGS) in razveljavitvi Direktive 2004/40/ES (UL 2013, L 179, str. 1) določa:

„1. Ta direktiva, ki je 20. posebna direktiva v smislu člena 16(1) Direktive 89/391/EGS, določa minimalne zahteve za varovanje delavcev pred tveganji za varnost in zdravje, ki izhajajo ali bi lahko izhajala iz izpostavljenosti elektromagnetnim sevanjem med njihovim delom.

[…]

6. Brez poseganja v strožje ali bolj specifične določbe te direktive, se Direktiva 89/391/EGS še naprej v celoti uporablja za celotno področje iz odstavka 1.“

11 Člen 10(1) te direktive določa:

„Z odstopanjem od obveznosti iz člena 3 vendar brez poseganja v člen 5(1) se uporablja naslednje:

[…]

(b) države članice lahko dovolijo, da se za osebje, ki dela v operativnih vojaških objektih ali sodeluje v vojaških dejavnostih, vključno s skupnimi mednarodnimi vojaškimi vajami, dovoli uvedba enakovrednih ali bolj specifičnih sistemov zaščite, pod pogojem, da so preprečeni škodljivi vplivi na zdravje in tveganja za varnost;

[…]“

Slovensko pravo

12 Člen 46 Kolektivne pogodbe za javni sektor v različici, ki se uporablja za spor o glavni stvari (Uradni list RS, št. 57/2008, in naslednji), je določal, da javnemu uslužbencu pripada dodatek za čas stalne pripravljenosti v višini 20 % urne postavke osnovne plače, ne da bi se ta čas stalne pripravljenosti štel v delovni čas.

13 V razlagi te kolektivne pogodbe je bilo navedeno:

„Pripravljenost pomeni dosegljivost javnega uslužbenca zaradi potrebe prihoda na delo izven njegovega delovnega časa. Stalna pripravljenost mora biti pisno odrejena. Višina dodatka za čas stalne pripravljenosti je enaka ne glede na to, ali je javni uslužbenec v stalni pripravljenosti podnevi, ponoči, na delovni dan, v nedeljo, na praznik ali na dan, ki je z zakonom določen kot dela prost dan.“

14 Člen 5 Zakona o obrambi z dne 20. decembra 1994 (Uradni list RS, št. 82/94) v različici, ki se uporablja za spor o glavni stvari (v nadaljevanju: ZObr), v točki 14 določa, da je vojaška oseba po tem zakonu oseba, ki opravlja vojaško službo, in v točki 14a natančneje določa, da je delavec po navedenem zakonu vojaška oseba, civilna oseba, ki poklicno dela v vojski, ali druga oseba, ki poklicno opravlja upravne in strokovno tehnične naloge v ministrstvu.

15 V skladu s členom 51 ZObr lahko vojaška oseba pri opravljanju stražarske službe pod nekaterimi pogoji uporabi orožje.

16 Člen 97.č ZObr, ki se nanaša na stražarsko službo, določa:

„(1) Straže trajajo praviloma nepretrgoma 24 ur.

(2) Vojaškim osebam, ki opravljajo stražarsko službo, se šteje, kot da delajo v deljenem delovnem času. Ure, v katerih ne opravljajo dejanskega dela, se ne štejejo v delovni čas, ampak se štejejo kot pripravljenost za delo na delovnem mestu.

(3) Dnevna delovna obveznost med stražo ne sme presegati 12 ur. V primeru izrednega dogodka oziroma zaradi dokončanja začete naloge, se lahko vojaški osebi delovni čas izjemoma podaljša, pri tem pa se ure, ki jih opravi po že opravljenih 12 urah dejanskega dela, štejejo kot ure, opravljene preko polnega delovnega časa.

(4) Opravljanje stražarske službe lahko traja neprekinjeno do največ sedem dni. Vojaške osebe imajo pravico do prekinitve za počitek na kraju, kjer se opravlja straža, s tem, da se jim v redni delovni čas šteje 12 ur, preostalih 12 ur pa kot pripravljenost za delo.“

17 Člen 97.e ZObr, ki se nanaša na pripravljenost za delo, določa:

„(1) Pripravljenost za delo je čas, v katerem mora biti delavec, ki dela na obrambnem področju, v pripravljenosti za delo na delovnem mestu, na določenem kraju ali na domu.

(2) Pripravljenost za delo se ne všteva v število ur tedenske oziroma mesečne delovne obveznosti. V primeru, če mora delavec v času pripravljenosti za delo dejansko delati, se te ure dejanskega dela vštevajo v število ur tedenske oziroma mesečne delovne obveznosti.

(3) Minister določi primere in način izvajanja pripravljenosti za delo v delovnih prostorih, na določenem kraju ali na domu. Primere in način izvajanja pripravljenosti za delo v vojski določi načelnik generalštaba.

(4) Pripravljenost za delo na določenem kraju je izenačena s pripravljenostjo za delo na delovnem mestu.“

18 V Pravilih službe v Slovenski vojski (Uradni list RS, št. 84/09) je pojem „straža“ opredeljen kot bojna naloga v miru, v okviru katere lahko vojak-stražar uporabi tudi orožje in smrtonosno silo v skladu z določbo člena 51 ZObr. Straža se izvaja v časovnih blokih (v sklopu 7 dni s stalno, to je 24-urno prisotnostjo na delovnem mestu v tem času) zaradi ustrezne organizacije dela. Za stražo se skrbi na nivoju vojaške enote, pri čemer se skrbi tudi za to, da so ljudje znotraj iste enote enakomerno obremenjeni s stražo. Institut straže ima specifičen vojaški in strateški pomen. Zagotavljanje stalne pripravljenosti za delovanje je temeljna naloga vojske v miru. Za zagotovitev ustrezne ravni pripravljenosti za delovanje v miru vojska zagotavlja stalne sile in ukrepe stalne pripravljenosti za delovanje. S stalnimi silami vojske se zagotavljajo neprekinjene zmožnosti in sposobnosti za bojno in nebojno delovanje vojske na kopnem, morju in v zraku v Republiki Sloveniji. Del stalnih sil predstavljajo sile za varovanje.

Straža je oborožena enota ali skupina vojaških oseb, ki opravlja fizično varovanje oseb, objektov, sredstev in območij.

Splošne dolžnosti stražarjev so, da budno varujejo in branijo tisto, kar jim je zaupano (objekti, osebe ipd.), da ne izpustijo orožja iz rok in so stalno pripravljeni, da ga uporabijo, da ne zapustijo stražarskega mesta, dokler jih kdo ne zamenja ali umakne, da nikomur razen vodniku, pomočniku

poveljnika ali poveljniku straže, dežurnim ali osebam, ki so pooblaščene za nadzor, ne dovolijo, da bi se približali stražarskemu mestu in varovanemu objektu bližje, kot je določeno, ali da bi hodili tam, kjer je prepovedano. Dalje, da zaustavijo osebe, kot je določeno za posamezno stražarsko mesto, da vzdržujejo zvezo in komunicirajo le s poveljnikom straže in ostalimi organi straže ter da poveljnika straže obvestijo, kadar v bližini pride do nereda ali požara, kadar grozi nevarnost za varovano premoženje ali moštvo zaradi naravnih ali drugih nesreč, kadar zbolijo oziroma kadar potrebujejo kakršno koli drugo pomoč.

Sile za varovanje zagotavljajo varnost objektov, dokumentov, oseb, vojaškega orožja in opreme, streliva ter drugega materiala pred različnimi oblikami ogrožanja.

Spor o glavni stvari in vprašanji za predhodno odločanje

19 B. K. je v obdobju od februarja 2014 do julija 2015 kot podčastnik slovenske vojske opravljal „stražarsko službo“ neprekinjeno sedem dni na mesec ter je v tem obdobju moral biti dosegljiv in ves čas prisoten v vojašnici, v katero je bil razporejen. Ta „stražarska služba“ je zajemala tako obdobja, v katerih je moral B. K. opravljati dejanski nadzor, kot tudi obdobja, v katerih je moral le biti na razpolago svojim nadrejenim. Če je nenapovedano prišla vojaška policija, inšpekcija ali intervencijska skupina, se je moral zglasiti na prijavnici in izpolniti naloge, ki mu jih je odredil nadrejeni.

20 Ministrstvo za obrambo je menilo, da je treba kot delovni čas za vsak tak dan „stražarske službe“ šteti osem ur, tako da je B. K. za teh osem delovnih ur izplačalo redno plačo. Za preostale ure je B. K. prejel le dodatek za stalno pripravljenost v višini 20 % osnovne plače.

21 B. K. je pri slovenskih sodiščih vložil tožbo, s katero je predlagal, naj se mu kot nadure izplačajo ure, ko med „stražarsko službo“ ni opravljal nobenega dejanskega dela za svojega delodajalca, ampak je moral biti na razpolago svojim nadrejenim v vojašnici, pri čemer je bil ločen od svojega doma in družine.

22 Ker je bila tožba B. K. na prvi stopnji in v pritožbenem postopku zavrnjena, je ta vložil revizijo pri predložitvenem sodišču.

23 Navedeno sodišče najprej poudarja, da se Direktiva 2003/88 v skladu s svojim členom 1(3) v povezavi s členom 2 Direktive 89/391 ne uporablja, kadar ji posebne značilnosti nekaterih posebnih dejavnosti javnih služb neizogibno nasprotujejo. Predložitveno sodišče se sklicuje na sodbo z dne 5. oktobra 2004, Pfeiffer in drugi (od C-397/01 do C-403/01, EU:C:2004:584), in meni, da je bila ta izjema sprejeta le za zagotavljanje dobrega delovanja služb, ki so nujno potrebne za zaščito varnosti, zdravja in javnega reda v primeru dogodkov izjemnih razsežnosti, kadar delovnega časa intervencijskih in reševalnih skupin ni mogoče načrtovati.

24 Predložitveno sodišče poudarja, da je v obravnavani zadevi B. K. redno opravljal svoje običajno delo, in sicer „stražarsko službo“ v mirnodobnem času, ne da bi v obdobju iz postopka v glavni stvari prišlo do kakršne koli nepredvidljive okoliščine ali kakršnega koli izrednega dogodka. Tako po mnenju tega sodišča načrtovanje delovnega časa zadevne osebe nikakor ni bilo nemogoče.

25 Navedeno sodišče se vseeno sprašuje, ali se je na izjemo iz člena 2 Direktive 89/391 mogoče na splošno sklicevati glede vojaških oseb v mirnodobnem času in delavcev v obrambnem sektorju.

26 V primeru, da se Direktiva 2003/88 v obravnavani zadevi uporablja, se predložitveno sodišče nato sprašuje, ali je treba obdobja, v katerih B. K. med „stražarsko službo“ ni opravljal nobenega dejanskega dela za svojega delodajalca, temveč je moral biti v vojašnici na razpolago svojim nadrejenim, šteti za „delovni čas“ v smislu člena 2 te direktive.

27 To sodišče ob ugotovitvi, da bi bilo mogoče na to vprašanje odgovoriti pritrdilno, navaja, da se po slovenskem pravu taka obdobja ne vštevajo v delovni čas, in sicer na enaki podlagi kot obdobja, v katerih mora vojaška oseba ostati doma, in da je za ti vrsti obdobij določena enaka višina plače, kar naj po mnenju navedenega sodišča ne bi bilo v skladu z Direktivo 2003/88.

28 V teh okoliščinah je Vrhovno sodišče (Slovenija) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ti vprašanji:

„1. Ali se 2. člen [Direktive 2003/88] uporablja tudi za delavce, ki delajo na obrambnem področju oziroma vojaške osebe, ki opravljajo stražo v mirnodobnem času?

2. Ali določba 2. člena [Direktive 2003/88] nasprotuje nacionalni ureditvi, po kateri se pripravljenost za delo delavcev, ki delajo na vojaškem področju na delovnem mestu ali na določenem kraju (ne pa doma) oziroma prisotnost vojaških oseb, ki delajo na obrambnem področju v času straže, ko sicer te vojaške osebe ne opravljajo dejanskega dela, morajo pa biti fizično prisotne v vojašnici, ne všteva v delovni čas?“

Vprašanji za predhodno odločanje

Dopustnost

29 Predložitveno sodišče želi z vprašanjema za predhodno odločanje v bistvu ugotoviti, ali je mogoče nekatera obdobja, v katerih morajo vojaške osebe in civilne osebe, ki delajo na obrambnem področju, po potrebi ostati na razpolago svojim nadrejenim, šteti za „delovni čas“ v smislu člena 2 te direktive.

30 Ni pa sporno, da se spor o glavni stvari nanaša le na vojaško osebo. Zato je treba ugotoviti, da vprašanji za predhodno odločanje v delu, v katerem se nanašata na položaj civilnih oseb, ki delajo na obrambnem področju, nimata nobene zveze s predmetom spora o glavni stvari in zato na podlagi ustaljene sodne prakse nista dopustni (sodba z dne 2. februarja 2021, Consob, C-481/19, EU:C:2021:84, točka 29 in navedena sodna praksa).

Prvo vprašanje

31 Najprej je treba opozoriti, da mora Sodišče v skladu s svojo ustaljeno sodno prakso v okviru postopka sodelovanja med nacionalnimi sodišči in Sodiščem iz člena 267 PDEU nacionalnemu sodišču podati koristen odgovor, ki mu omogoča rešitev spora, o katerem odloča. S tega vidika mora Sodišče po potrebi preoblikovati vprašanja, ki so mu bila predložena. Poleg tega lahko Sodišče upošteva določbe prava Unije, na katere se nacionalno sodišče v svojem vprašanju ni sklicevalo (sodba z dne 7. avgusta 2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, točka 34 in navedena sodna praksa).

32 V zvezi s tem je treba na eni strani poudariti, da je treba za ugotovitev, ali se – kot sprašuje predložitveno sodišče – za stražo, ki jo vojaška oseba zagotavlja v mirnodobnem času, kot je „stražarska služba“, ki jo je opravljal B. K. v pogojih, navedenih v točki 19 te sodbe, člen 2 Direktive 2003/88 uporablja, preučiti, ali taka dejavnost spada na področje uporabe te direktive, ki ni določeno v njenem členu 2, ampak v njenem členu 1(3).

33 Na drugi strani predložitveno sodišče izhaja iz premise, da spor o glavni stvari spada na področje uporabe prava Unije. Ker pa se ta spor nanaša na vojaško osebo, je vseeno treba najprej preučiti, ali, kot sta navedli francoska in španska vlada, pravo Unije sploh sme urejati organizacijo delovnega časa vojaških oseb, saj naj bi ta organizacija spadala med načine organizacije oboroženih sil držav članic, ki naj bi bili že po svoji naravi v skladu s členom 4(2) PEU izključeni s področja uporabe tega prava.

34 Da bi bilo v teh okoliščinah predložitvenemu sodišču mogoče dati koristen odgovor, ki mu bo omogočil rešitev spora, o katerem odloča, je treba prvo vprašanje preoblikovati in ugotoviti, da to sodišče z njim v bistvu sprašuje, ali je treba člen 1(3) Direktive 2003/88 v povezavi s členom 4(2) PEU razlagati tako, da je straža, ki jo vojaška oseba opravlja v mirnodobnem času, izključena s področja uporabe te direktive.

35 Na prvem mestu je treba preveriti, ali člen 4(2) PEU narekuje izključitev vseh pripadnikov oboroženih sil s področja uporabe prava Unije, zlasti pravil o organizaciji delovnega časa.

36 Navedeni člen 4(2) določa, da Unija spoštuje, na eni strani, enakost držav članic pred Pogodbama ter njihovo nacionalno identiteto, ki je neločljivo povezana z njihovimi temeljnimi političnimi in ustavnimi strukturami, ter na drugi strani, temeljne državne funkcije, zlasti zagotavljanje ozemeljske celovitosti, vzdrževanje javnega reda in varovanje nacionalne varnosti. V isti določbi je pojasnjeno, da nacionalna varnost ostaja v izključni pristojnosti vsake države članice.

37 V zvezi s tem je treba poudariti, da sta glavni nalogi oboroženih sil držav članic, ki sta ohranjanje ozemeljske celovitosti in varovanje nacionalne varnosti, izrecno navedeni med temeljnimi državnimi funkcijami, ki jih mora Unija spoštovati na podlagi člena 4(2) PEU.

38 Iz sodne prakse Sodišča poleg tega izhaja, da odločitve držav članic o vojaški organizaciji, katerih namen je obramba njihovega ozemlja in njihovih bistvenih interesov, kot take niso urejene s pravom Unije (glej v tem smislu sodbo z dne 11. marca 2003, Dory, C-186/01, EU:C:2003:146, točka 35).

39 Vendar iz dolžnosti Unije, da spoštuje temeljne državne funkcije, ki je določena v členu 4(2) PEU, ne izhaja, da odločitve držav članic o organizaciji njihovih oboroženih sil ne spadajo na področje uporabe prava Unije, zlasti kadar gre za pravila o organizaciji delovnega časa.

40 Iz ustaljene sodne prakse Sodišča namreč izhaja, da čeprav so le države članice pristojne, da opredelijo svoje bistvene varnostne interese in sprejmejo ukrepe za zagotovitev svoje notranje in zunanje varnosti, vključno z odločitvami glede organizacije svojih oboroženih sil, zgolj dejstvo, da je bil nacionalni ukrep sprejet zaradi varovanja nacionalne varnosti, ne more povzročiti neuporabe prava Unije in držav članic razbremeniti dolžnosti spoštovanja tega prava (glej v tem smislu sodbe z dne 26. oktobra 1999, Sirdar, C-273/97, EU:C:1999:523, točka 15; z dne 11. januarja 2000, Kreil, C-285/98, EU:C:2000:2, točka 15, in z dne 6. oktobra 2020, Privacy International, C-623/17, EU:C:2020:790, točka 44 in navedena sodna praksa). Enako mora veljati za nacionalne ukrepe, sprejete zaradi varovanja ozemeljske celovitosti države članice.

41 Poleg tega, kot je v bistvu navedel generalni pravobranilec v točkah 44 in 45 sklepnih predlogov, ta trditev ni v nasprotju s sodbo z dne 11. marca 2003, Dory (C-186/01, EU:C:2003:146).

42 Namreč, medtem ko uvedba obveznega služenja vojaškega roka, ki je bila obravnavana v zadevi, v kateri je bila izdana navedena sodba, ni vprašanje, ki bi bilo zajeto s pravom Unije, je organizacija delovnega časa področje, ki je bilo na podlagi člena 153(2) PDEU harmonizirano z Direktivo 2003/88.

43 Vendar čeprav dolžnost Unije, da spoštuje temeljne državne funkcije, ne pomeni, da je treba organizacijo delovnega časa vojaških oseb v celoti izvzeti s področja uporabe prava Unije, pa člen 4(2) PEU zahteva, da uporaba pravil prava Unije o tej organizaciji za vojaške osebe ne sme ovirati dobrega opravljanja teh temeljnih funkcij. Zato teh pravil ni mogoče razlagati tako, da bi oboroženim silam preprečevala izpolnjevanje njihovih nalog in da bi zato posegala v temeljni državni funkciji, ki sta ohranjanje ozemeljske celovitosti in varovanje nacionalne varnosti.

44 Iz tega izhaja, da je treba v pravu Unije ustrezno upoštevati posebnosti, ki jih vsaka država članica določi za delovanje svojih oboroženih sil, ne glede na to, ali te posebnosti med drugim izhajajo iz specifičnih mednarodnih obveznosti, ki jih je prevzela ta država članica, konfliktov ali groženj, s katerimi se sooča, ali geopolitičnih razmer, v katerih ta država deluje.

45 Tako uporaba določb prava Unije in, natančneje, določb o organizaciji delovnega časa ne sme preprečevati izpolnjevanja posebnih nalog, ki jih vsaka država članica ob upoštevanju svojih zavez in odgovornosti določi za svoje oborožene sile, da bi ohranila svojo ozemeljsko celovitost in varovala svojo nacionalno varnost.

46 Iz vseh zgornjih preudarkov izhaja, da člen 4(2) PEU ne izključuje organizacije delovnega časa vseh vojaških oseb s področja uporabe prava Unije.

47 Na drugem mestu je treba opozoriti, da je namen Direktive 2003/88 določitev minimalnih zahtev za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer delavcev s približevanjem nacionalnih zakonodaj, ki se nanašajo predvsem na trajanje delovnega časa. Namen te harmonizacije na ravni Evropske unije na področju organizacije delovnega časa je zagotoviti boljšo zaščito varnosti in zdravja delavcev, tako da se jim zagotovi pravica do minimalnega počitka, predvsem dnevnega in tedenskega, in do primernih odmorov ter da se določi zgornja meja tedenskega delovnega časa (sodba z dne 9. marca 2021, Radiotelevizija Slovenija (Stalna pripravljenost na odročnem kraju), C-344/19, EU:C:2021:182, točka 25 in navedena sodna praksa).

48 Poleg tega je z določbami Direktive 2003/88 natančneje opredeljena temeljna pravica do omejenega najdaljšega delovnega časa ter do dnevnega in tedenskega počitka, ki je izrecno določena v členu 31(2) Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (v nadaljevanju: Listina), zato jih je treba razlagati z vidika te pravice (sodba z dne 17. marca 2021, Academia de Studii Economice din Bucureşti, C-585/19, EU:C:2021:210, točka 37 in navedena sodna praksa). Iz tega zlasti izhaja, da se navedene določbe ne smejo razlagati ozko, tako da bi bilo to v škodo pravic, ki jih ima delavec na podlagi te direktive (sodba z dne 9. marca 2021, Radiotelevizija Slovenija (Stalna pripravljenost na odročnem kraju), C-344/19, EU:C:2021:182, točka 27 in navedena sodna praksa).

49 V zvezi s tem iz sodne prakse Sodišča izhaja, da je treba za namene uporabe Direktive 2003/88 pojem „delavec“ opredeliti glede na objektivna merila, ki so značilna za delovno razmerje, ob upoštevanju pravic in dolžnosti zadevnih oseb. Bistvena značilnost delovnega razmerja je okoliščina, da oseba neko časovno obdobje v korist druge osebe in po njenih navodilih opravlja storitve, za katere prejme plačilo. Iz tega izhaja, da se za delovno razmerje zahteva obstoj podrejenosti med delavcem in njegovim delodajalcem. Obstoj take podrejenosti je treba presojati v vsakem posameznem primeru glede na vse vidike in okoliščine, značilne za razmerja med strankama (sodba z dne 20. novembra 2018, Sindicatul Familia Constanța in drugi, C-147/17, EU:C:2018:926, točki 41 in 42 ter navedena sodna praksa).

50 V obravnavani zadevi ni sporno, da je B. K. v obdobju iz postopka v glavni stvari prejemal plačo in je bil kot podčastnik slovenske vojske v razmerju podrejenosti do svojega delodajalca v smislu prejšnje točke. Iz tega izhaja, da se Direktiva 2003/88 za njegov položaj *a priori* uporablja.

51 Na tretjem mestu je treba ugotoviti, ali je treba dejavnosti oboroženih sil na splošno ali vsaj nekatere od njih izključiti s področja uporabe Direktive 2003/88 na podlagi njenega člena 1(3) v povezavi s členom 4(2) PEU.

52 Člen 1(3) Direktive 2003/88 opredeljuje področje uporabe te direktive s sklicevanjem na člen 2 Direktive 89/391. V skladu s členom 2(1) zadnjenavedene direktive se ta uporablja za „vsa področja dejavnosti, javna in zasebna“.

53 Vendar člen 2(2) Direktive 89/391 v prvem pododstavku določa, da se ta direktiva ne uporablja, kadar ji posebne značilnosti nekaterih posebnih dejavnosti javnih služb, kakršne so oborožene sile, ali nekaterih posebnih dejavnosti v službah civilne zaščite neizogibno nasprotujejo, v drugem pododstavku tega člena pa je pojasnjeno, da morata biti v takem primeru varnost in zdravje delavcev zagotovljena, kolikor je mogoče, glede na cilje navedene direktive.

54 Zato je treba ugotoviti, ali je treba dejavnosti oboroženih sil na splošno ali vsaj nekatere od njih izključiti s področja uporabe Direktive 2003/88, ker naj bi zanje veljala izjema iz člena 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391, ob ustreznem upoštevanju nujnosti razlage navedenega področja uporabe glede na člen 4(2) PEU.

55 Iz sodne prakse Sodišča izhaja, da je treba člen 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 razlagati tako, da je njegov obseg omejen na to, kar je nujno potrebno za varovanje interesov, katerih zaščito omogoča državam članicam (sodbi z dne 5. oktobra 2004, Pfeiffer in drugi, od C-397/01 do C-403/01, EU:C:2004:584, točka 54, in z dne 30. aprila 2020, Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, točka 32).

56 Poleg tega merilo, uporabljeno v členu 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 za izključitev nekaterih dejavnosti s področja uporabe te direktive in zato s področja uporabe Direktive 2003/88, ne temelji na pripadnosti delavca enemu od sektorjev javnih služb iz te določbe, obravnavanemu kot celota, temveč izključno na posebni naravi nekaterih posebnih nalog, ki jih opravljajo delavci iz sektorjev, na katere se ta določba nanaša, in sicer naravi, ki upravičuje odstopanje od pravil na področju zaščite varnosti in zdravja delavcev zaradi absolutne nujnosti zagotavljanja učinkovitega varovanja skupnosti (sodba z dne 20. novembra 2018, Sindicatul Familia Constanța in drugi, C-147/17, EU:C:2018:926, točka 55 in navedena sodna praksa).

57 Ena od posebnih značilnosti teh posebnih dejavnosti, ki na podlagi člena 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 upravičujejo odstopanje od pravil na področju zaščite varnosti in zdravja delavcev, je ta, da te dejavnosti po naravi ne omogočajo načrtovanja delovnega časa (sodba z dne 20. novembra 2018, Sindicatul Familia Constanța in drugi, C-147/17, EU:C:2018:926, točka 64 in navedena sodna praksa).

58 Člen 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 tako omogoča ohranitev učinkovitosti posebnih dejavnosti javnih služb, katerih neprekinjenost je nujno potrebna za zagotovitev učinkovitega izvajanja temeljnih državnih funkcij. To zahtevo po neprekinjenosti je treba presojati ob upoštevanju specifične narave zadevne dejavnosti (sodba z dne 20. novembra 2018, Sindicatul Familia Constanța in drugi, C-147/17, EU:C:2018:926, točki 65 in 66 ter navedena sodna praksa).

59 V zvezi s tem je Sodišče na eni strani razsodilo, da zahteva po neprekinjenosti služb, dejavnih na področjih zdravja, varnosti in javnega reda, ne preprečuje, da se dejavnosti teh služb, kadar potekajo v običajnih pogojih, lahko organizirajo – vključno z delovnim časom zaposlenih v navedenih službah – tako, da se izjema iz člena 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 za take službe uporablja le v okoliščinah, ki so po svoji teži in obsegu izredne, kot so naravne ali tehnološke nesreče, atentati ali hude nesreče, ki zahtevajo sprejetje ukrepov, ki so nujni za zaščito življenja, zdravja in varnosti skupnosti ter katerih pravilna izvedba bi bila ogrožena, če bi bilo treba spoštovati vsa pravila, določena z Direktivo 2003/88. V takih primerih je treba cilju zaščite prebivalstva priznati absolutno prednost pred spoštovanjem določb te direktive, ki se lahko v navedenih službah začasno ne upoštevajo (glej v tem smislu sodbi z dne 20. novembra 2018, Sindicatul Familia Constanța in drugi, C-147/17, EU:C:2018:926, točka 67, in z dne 30. aprila 2020, Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, točka 42 in navedena sodna praksa).

60 Na drugi strani je Sodišče razsodilo, da imajo nekatere posebne dejavnosti javnih služb, tudi kadar se opravljajo v običajnih pogojih, tako posebne značilnosti, da njihova narava neizogibno nasprotuje načrtovanju delovnega časa, pri katerem se spoštujejo zahteve, naložene z Direktivo 2003/88 (sodba z dne 20. novembra 2018, Sindicatul Familia Constanța in drugi, C-147/17, EU:C:2018:926, točka 68).

61 To zlasti velja za dejavnosti, ki jih lahko, da se učinkovito izpolni zanje določeni cilj v splošnem interesu, opravlja le neprekinjeno en sam delavec, ne da bi bilo mogoče uvesti sistem rotacije, ki bi temu delavcu v rednih časovnih intervalih omogočal pravico do nekaj ur ali dni počitka, potem ko je opravil določeno število delovnih ur ali dni (glej v tem smislu sodbi z dne 20. novembra 2018, Sindicatul Familia Constanța in drugi, C-147/17, EU:C:2018:926, točke od 70 do 74, in z dne 30. aprila 2020, Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, točki 43 in 44).

62 Take dejavnosti je treba na podlagi člena 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 v celoti izključiti s področja uporabe Direktive 2003/88.

63 V obravnavani zadevi je treba ugotoviti, v katerem delu se sodna praksa, navedena v točkah od 57 do 61 te sodbe, uporablja za dejavnosti pripadnikov oboroženih sil, pri čemer je treba, kot je bilo poudarjeno v točkah 43 in 45 te sodbe, paziti, da uporaba Direktive 2003/88 za te pripadnike ne vpliva na dobro izpolnjevanje temeljnih državnih funkcij v smislu člena 4(2) PEU.

64 V zvezi s tem je treba, prvič, navesti, da člena 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 ni mogoče razlagati tako, da so pripadniki oboroženih sil držav članic v celoti in trajno izključeni s področja uporabe Direktive 2003/88.

65 Kot je bilo namreč opozorjeno v točkah 55, 56 in 58 te sodbe, je treba člen 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391, čeprav je njegov namen ohraniti učinkovito izvajanje temeljnih državnih funkcij, razlagati ozko, pri čemer cilj tega člena ni, da bi se s področja uporabe te direktive in zato s področja uporabe Direktive 2003/88 izvzeli nekateri sektorji javnih služb kot celota, ampak le nekatere kategorije dejavnosti v teh sektorjih zaradi njihove posebne narave.

66 Sodišče je tako na eni strani že razsodilo, da s členom 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 ni mogoče upravičiti popolne izključitve necivilnega osebja v javnih organih s področja uporabe te direktive (glej v tem smislu sodbo z dne 12. januarja 2006, Komisija/Španija, C-132/04, neobjavljena, EU:C:2006:18, točke od 30 do 40).

67 Poleg tega in kot je generalni pravobranilec v bistvu navedel v opombi 88 sklepnih predlogov, bi bila posebna odstopanja glede vojaških oseb, ki so izrecno določena tako v členu 2(2)(c) Direktive 89/656 kot v členu 10(1)(b) Direktive 2013/35, brezpredmetna, če bi bili s členom 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 s področja uporabe zadnjenavedene direktive na splošno izključeni pripadniki oboroženih sil. Ta člen 2(2), prvi pododstavek, namreč določa tudi področje uporabe direktiv 89/656 in 2013/35, kot izhaja iz člena 1(2) Direktive 89/656 oziroma iz člena 1(6) Direktive 2013/35.

68 Na drugi strani, kot je v bistvu navedel tudi generalni pravobranilec v točkah 82 in 83 sklepnih predlogov, ni mogoče šteti, da imajo vse dejavnosti, ki jih opravljajo vojaške osebe, take posebne značilnosti, da nasprotujejo vsakršnemu načrtovanju delovnega časa, pri katerem bi se upoštevale zahteve, ki jih narekuje Direktiva 2003/88.

69 Nasprotno, nekaterih dejavnosti, ki jih lahko opravljajo pripadniki oboroženih sil, kot so dejavnosti, ki so povezane zlasti z upravno službo, vzdrževalno službo, službo za odpravo škode, zdravstveno službo ter s službami za ohranjanje javnega reda in pregon kršitev, ni mogoče v celoti izključiti s področja uporabe Direktive 2003/88.

70 Ni namreč sporno, da take dejavnosti načeloma spadajo na področje uporabe navedene direktive, kadar jih pod podobnimi pogoji opravljajo delavci v javni upravi, ki nimajo statusa vojaške osebe.

71 Opozoriti je treba, da se izjema iz člena 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 enako uporablja za vse delavce, ki opravljajo enake posebne dejavnosti v korist skupnosti (glej v tem smislu sodbo z dne 20. novembra 2018, Sindicatul Familia Constanța in drugi, C-147/17, EU:C:2018:926, točka 59).

72 Poleg tega, čeprav za vsako vojaško osebo velja zahteva po razpoložljivosti, v skladu s katero mora biti ta oseba sposobna začeti delati v zelo kratkem času, uporaba pravil iz Direktive 2003/88 za to vojaško osebo pri izvajanju dejavnosti, navedenih v točki 69 te sodbe, vseeno ni taka, da bi ovirala učinkovito izpolnjevanje take zahteve po razpoložljivosti, vsaj dokler se te dejavnosti ne opravljajo v okviru vojaške operacije, vključno z neposredno pripravo nanjo.

73 Drugič, iz sodne prakse, navedene v točki 59 te sodbe, na eni strani izhaja, da kadar so pripadniki oboroženih sil soočeni z okoliščinami, ki so po svoji teži in obsegu izredne v smislu te sodne prakse, so dejavnosti teh pripadnikov izključene s področja uporabe Direktive 2003/88 na podlagi njenega člena 1(3) v povezavi s členom 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391.

74 Tako je, kadar je glede na težo in obseg vseh upoštevnih okoliščin razvidno, da je nemogoče zaščititi prebivalstvo in hkrati organizirati dejavnosti oboroženih sil tako, da je lahko vsak od pripadnikov teh sil upravičen do jamstev, določenih z Direktivo 2003/88 na področju trajanja delovnega časa in počitka, zlasti z mehanizmom rotacije zaposlenih (glej po analogiji sodbo z dne 30. aprila 2020, Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, točke od 47 do 50).

75 Na drugi strani je mogoče na podlagi sodne prakse, na katero je bilo opozorjeno v točki 60 te sodbe, sklepati, da so nekatere kategorije vojaških dejavnosti v celoti izključene s področja uporabe Direktive 2003/88, kadar so te dejavnosti tako specifične, da neizogibno in trajno nasprotujejo spoštovanju zahtev, naloženih s to direktivo.

76 To velja za dejavnosti, ki jih opravljajo pripadniki oboroženih sil, ki jih zaradi njihove visoke usposobljenosti ali izjemne občutljivosti nalog, ki so jim dodeljene, lahko le z veliko težavo nadomestijo drugi pripadniki oboroženih sil s sistemom rotacije, ki bi omogočal, da se hkrati zagotovita spoštovanje maksimalnega delovnega časa in časa počitka, določenih z Direktivo 2003/88, ter dobro izpolnjevanje bistvenih nalog, ki so jim zaupane.

77 Tretjič, poudariti je treba, da vse vojaške osebe, vpoklicane za sodelovanje pri operacijah, ki vključujejo vojaško posredovanje oboroženih sil države članice, ne glede na to, ali se te operacije stalno ali občasno odvijajo znotraj ali zunaj njenih meja, opravljajo dejavnost, ki mora biti na podlagi člena 1(3) Direktive 2003/88 v povezavi s členom 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 in ob upoštevanju člena 4(2) PEU že po svoji naravi v celoti izključena s področja uporabe Direktive 2003/88.

78 Spoštovanje zahtev, ki jih nalaga Direktiva 2003/88, med trajanjem teh operacij bi namreč pomenilo precejšnje tveganje za njihov uspeh – ta je pogojen s tem, da je mogoče zahtevati popolno predanost vpletenih pripadnikov oboroženih sil v daljših obdobjih – ter zato za dobro izpolnjevanje temeljnih funkcij varovanja nacionalne varnosti in ohranjanja ozemeljske celovitosti držav članic.

79 Pri tem je treba upoštevati morebitno soodvisnost, ki ne obstaja le med navedenimi operacijami, ampak tudi med njimi in drugimi dejavnostmi, ki jih opravljajo pripadniki oboroženih sil in v zvezi s katerimi bi se uporaba pravil te direktive z naložitvijo dolžnosti zadevnim organom, da uvedejo sistem rotacije ali načrtovanja delovnega časa, lahko izvedla le v škodo teh istih operacij, kar bi bilo v nasprotju z zahtevami iz člena 4(2) PEU. Zato, če se to izkaže kot nujno za dobro izvedbo vojaških operacij v pravem pomenu besede, ni mogoče izključiti, da so nekatere dejavnosti oboroženih sil, ki niso neposredno povezane s temi operacijami, v obdobju trajanja teh operacij prav tako izključene s področja uporabe Direktive 2003/88.

80 Poleg tega člen 1(3) Direktive 2003/88 v povezavi s členom 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 in ob upoštevanju člena 4(2) PEU prav tako nalaga, da se s področja uporabe Direktive 2003/88 izključijo vse dejavnosti, ki spadajo bodisi v začetno usposabljanje vojaških oseb, s katerim je treba izenačiti obvezno služenje vojaškega roka, bodisi v operativno urjenje, ki se nato redno zahteva od pripadnikov oboroženih sil.

81 Kot je navedla francoska vlada, mora biti namreč vojaškim osebam za zagotovitev operativne učinkovitosti oboroženih sil med njihovim začetnim usposabljanjem in operativnim urjenjem omogočeno, da se soočijo s položaji, ki omogočajo kar najbolj natančno posnemanje pogojev, vključno z ekstremnimi, v katerih vojaške operacije v pravem pomenu besede potekajo. Takega legitimnega cilja pa ne bi bilo mogoče doseči, če bi bilo treba med tem začetnim usposabljanjem in temi operativnimi urjenji spoštovati pravila o organizaciji delovnega časa, določena v Direktivi 2003/88.

82 Poleg tega države članice z določitvijo takih zahtev glede usposabljanja in urjenja vojaškim osebam zagotovijo tudi, da sta zdravje in varnost teh vojaških oseb med potekom operacij oboroženih sil v pravem pomenu besede kar najbolj zavarovana, saj te zahteve tem osebam omogočajo, da pridobijo in ohranijo visoko raven vzdržljivosti v slabih življenjskih razmerah.

83 Z okoliščino, da začetno usposabljanje, operativno urjenje in vojaške operacije v pravem pomenu besede potekajo v mirnodobnem času, ni mogoče ovreči ugotovitve, da je treba te dejavnosti v celoti izključiti s področja uporabe Direktive 2003/88. Naloge, ki jih prevzamejo oborožene sile za zagotovitev ohranitve nacionalne varnosti in ozemeljske celovitosti, morajo biti popolnoma izvedljive, tudi v mirnodobnem času.

84 Dodati je treba, da je v izključni pristojnosti vsake od držav članic – zlasti ob upoštevanju groženj, s katerimi se sooča, njenih mednarodnih zavez ali specifičnega geopolitičnega okvira, v katerem deluje – da izvede vojaške operacije, za katere meni, da so primerne, ter določi intenzivnost začetnega usposabljanja in operativnega urjenja, za katera meni, da sta koristna za dobro izvedbo navedenih operacij, ne da bi bil v zvezi s tem mogoč nadzor Sodišča, saj je za ta vprašanja treba šteti, da so izključena s področja uporabe prava Unije, kot je bilo navedeno v točki 38 te sodbe.

85 V obravnavani zadevi mora predložitveno sodišče ugotoviti, ali straža, ki jo je zagotavljal B. K., spada v katerega od primerov iz točk od 73 do 83 te sodbe. Če je odgovor nikalen, je treba za to dejavnost šteti, da spada na področje uporabe Direktive 2003/88. V zvezi s tem ob upoštevanju spisa, ki ga ima na voljo Sodišče, ni mogoče izključiti, da bi predložitveno sodišče lahko ugotovilo, da je straža iz postopka v glavni stvari vojaška operacija v pravem pomenu besede, tako da ne spada na področje uporabe te direktive.

86 Nazadnje je treba pojasniti, da tudi v primeru, ko vojaške osebe opravljajo dejavnosti, ki v celoti spadajo na področje uporabe Direktive 2003/88, ta direktiva v nasprotju s trditvami francoske vlade vsebuje odstopanja od pravic, ki jih določa, na katera se lahko države članice sklicujejo glede teh vojaških oseb.

87 To vsekakor velja za člen 17(3)(b) in (c) navedene direktive, s katerim je v bistvu pod nekaterimi pogoji dovoljeno odstopanje od členov 3, 4, 5, 8 in 16 iste direktive tako za dejavnosti varovanja in nadzora, ki zahtevajo stalno prisotnost, zaradi varovanja posesti ali oseb, kot tudi za dejavnosti, ki zahtevajo nepretrgano storitev ali proizvodnjo.

88 Iz vseh zgornjih preudarkov izhaja, da je treba člen 1(3) Direktive 2003/88 v povezavi s členom 4(2) PEU razlagati tako, da je straža, ki jo opravlja vojaška oseba, izključena s področja uporabe te direktive:

– bodisi kadar ta dejavnost poteka v okviru začetnega usposabljanja te osebe, operativnega urjenja ali vojaške operacije v pravem pomenu besede,

– bodisi kadar pomeni tako posebno dejavnost, da zanjo sistem rotacije zaposlenih, ki bi omogočal zagotoviti spoštovanje zahtev navedene direktive, ni primeren,

– bodisi kadar je glede na vse upoštevne okoliščine razvidno, da se ta dejavnost opravlja v okviru izrednih dogodkov, katerih resnost in obseg zahtevata sprejetje ukrepov, ki so nujni za zaščito življenja, zdravja in varnosti skupnosti ter katerih dobra izvedba bi bila ogrožena, če bi bilo treba upoštevati vsa pravila, določena z navedeno direktivo,

– bodisi kadar bi se uporaba navedene direktive za tako dejavnost z naložitvijo dolžnosti zadevnim organom, da uvedejo sistem rotacije ali načrtovanja delovnega časa, lahko izvedla le v škodo dobre izvedbe vojaških operacij v pravem pomenu besede.

Drugo vprašanje

89 Najprej je treba pojasniti, da bo v okviru odgovora na drugo vprašanje, ki ga je postavilo predložitveno sodišče, izraz „obdobje razpoložljivosti za delo“ uporabljen za opis vseh obdobij, v katerih je vojaška oseba med stražo le na razpolago svojim nadrejenim, ne da bi dejansko opravljala dejavnost nadzora.

90 Poleg tega je treba poudariti, da je iz predložitvenega sklepa razvidno, da se spor o glavni stvari nanaša izključno na plačilo nadur za obdobja razpoložljivosti za delo, ki jih je zagotavljal B. K.

91 Da bi bilo predložitvenemu sodišču mogoče dati koristen odgovor, je treba drugo vprašanje preoblikovati in šteti, da želi predložitveno sodišče z njim v bistvu izvedeti, ali je treba člen 2 Direktive 2003/88 razlagati tako, da nalaga, da se obdobje razpoložljivosti za delo, v katerem mora biti vojaška oseba prisotna v vojašnici, v katero je razporejena, vendar tam ne opravlja dejanskega dela, šteje za delovni čas za namene določitve plačila, ki pripada tej vojaški osebi za tako obdobje.

92 Pojasniti je treba še, da bo odgovor na to vprašanje za spor o glavni stvari upošteven le, če bo predložitveno sodišče ugotovilo, da straža iz postopka v glavni stvari ni izključena s področja uporabe Direktive 2003/88.

93 Ob upoštevanju teh uvodnih pojasnil je treba na prvem mestu opozoriti, da pojem „delovni čas“ v smislu Direktive 2003/88 zajema vsa obdobja razpoložljivosti za delo, v katerih so zaveze, ki so naložene delavcu, take, da objektivno in bistveno vplivajo na njegovo možnost, da v teh obdobjih prosto razpolaga s časom, v katerem se opravljanje njegovih poklicnih nalog ne zahteva, in da ta čas posveti svojim interesom. Če pa zaveze, naložene delavcu v določenem obdobju razpoložljivosti za delo, ne dosežejo take stopnje intenzivnosti ter mu omogočajo, da razpolaga s svojim časom in da se posveti svojim interesom brez večjih omejitev, je za namene uporabe Direktive 2003/88 samo čas, povezan z opravljanjem dela, ki se v takem obdobju po potrebi dejansko opravi, „delovni čas“ (sodba z dne 9. marca 2021, Radiotelevizija Slovenija (Stalna pripravljenost na odročnem kraju), C-344/19, EU:C:2021:182, točki 37 in 38 ter navedena sodna praksa).

94 Glede razpoložljivosti za delo, ki se opravlja na kraju, ki – kot v obravnavani zadevi – ne sovpada s prebivališčem delavca, je odločilni dejavnik za to, da bi se štelo, da so podani značilni elementi pojma „delovni čas“ v smislu Direktive 2003/88, ta, da mora biti delavec fizično navzoč na kraju, ki ga določi delodajalec, in da mora biti tam delodajalcu na razpolago, da bi lahko takoj opravil ustrezne naloge, če bi bilo to potrebno, pri čemer je treba pojasniti, da je treba kraj opravljanja dela razumeti kot vsak kraj, na katerem mora delavec opravljati naloge po navodilih delodajalca, tudi če ta kraj ni lokacija, na kateri običajno opravlja svoje delo. Ker mora biti delavec v takem obdobju razpoložljivosti za delo odmaknjen od svojega družbenega in družinskega okolja ter ima le malo svobode pri razpolaganju s časom, v katerem se opravljanje njegovih poklicnih nalog ne zahteva, je treba to obdobje v celoti opredeliti kot

„delovni čas“ v smislu te direktive, ne glede na delo, ki ga delavec v navedenem obdobju dejansko opravi (sodba z dne 9. marca 2021, Radiotelevizija Slovenija (Stalna pripravljenost na odročnem kraju), C-344/19, EU:C:2021:182, točke od 33 do 35 in navedena sodna praksa).

95 Iz navedenega izhaja, da je treba ob predpostavki, da se Direktiva 2003/88 uporablja, obdobje razpoložljivosti za delo, odrejeno vojaški osebi, ki pomeni njeno neprekinjeno prisotnost na delovnem mestu, kadar to delovno mesto ne sovpada z njenim prebivališčem, šteti za delovni čas v smislu člena 2, točka 1, te direktive.

96 Na drugem mestu je treba vseeno opozoriti, da je Direktiva 2003/88, razen posebnega primera iz člena 7(1) te direktive v zvezi s plačanim letnim dopustom, omejena na urejanje nekaterih vidikov organizacije delovnega časa, da se zagotovi zaščita varnosti in zdravja delavcev, tako da se načeloma ne uporablja za plačilo delavcev (sodba z dne 9. marca 2021, Radiotelevizija Slovenija (Stalna pripravljenost na odročnem kraju), C-344/19, EU:C:2021:182, točka 57 in navedena sodna praksa).

97 Zato način plačila delavcev za obdobja razpoložljivosti za delo ne spada na področje uporabe Direktive 2003/88, temveč na področje uporabe upoštevnih določb nacionalnega prava. Ta direktiva zato ne nasprotuje uporabi ureditve države članice, kolektivne pogodbe ali odločbe delodajalca, ki za plačilo razpoložljivosti za delo razlikuje med obdobji, v katerih se delo dejansko opravi, in obdobji, v katerih se ne opravi nobeno dejansko delo, tudi če je treba ta obdobja za namene uporabe navedene direktive v celoti šteti za „delovni čas“ (sodba z dne 9. marca 2021, Radiotelevizija Slovenija (Stalna pripravljenost na odročnem kraju), C-344/19, EU:C:2021:182, točka 58 in navedena sodna praksa).

98 Iz vseh zgornjih preudarkov izhaja, da je treba člen 2 Direktive 2003/88 razlagati tako, da ne nasprotuje temu, da se obdobje razpoložljivosti za delo, v katerem mora biti vojaška oseba prisotna v vojašnici, v katero je razporejena, vendar tam ne opravlja dejanskega dela, plača drugače kot obdobje razpoložljivosti za delo, v katerem ta oseba dejansko opravlja delo.

Stroški

99 Ker je ta postopek za stranki v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (veliki senat) razsodilo:

1. **Člen 1(3) Direktive 2003/88/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. novembra 2003 o določenih vidikih organizacije delovnega časa v povezavi s členom 4(2) PEU je treba razlagati tako, da je straža, ki jo opravlja vojaška oseba, izključena s področja uporabe te direktive:**

   – **bodisi kadar ta dejavnost poteka v okviru začetnega usposabljanja te osebe, operativnega urjenja ali vojaške operacije v pravem pomenu besede,**

   – **bodisi kadar pomeni tako posebno dejavnost, da zanjo sistem rotacije zaposlenih, ki bi omogočal zagotoviti spoštovanje zahtev navedene direktive, ni primeren,**

   – **bodisi kadar je glede na vse upoštevne okoliščine razvidno, da se ta dejavnost opravlja v okviru izrednih dogodkov, katerih resnost in obseg zahtevata sprejetje ukrepov, ki so nujni za zaščito življenja, zdravja in varnosti skupnosti ter katerih dobra izvedba bi bila ogrožena, če bi bilo treba upoštevati vsa pravila, določena z navedeno direktivo,**

– **bodisi kadar bi se uporaba navedene direktive za tako dejavnost z naložitvijo dolžnosti zadevnim organom, da uvedejo sistem rotacije ali načrtovanja delovnega časa, lahko izvedla le v škodo dobre izvedbe vojaških operacij v pravem pomenu besede.**

2. **Člen 2 Direktive 2003/88 je treba razlagati tako, da ne nasprotuje temu, da se obdobje razpoložljivosti za delo, v katerem mora biti vojaška oseba prisotna v vojašnici, v katero je razporejena, vendar tam ne opravlja dejanskega dela, plača drugače kot obdobje razpoložljivosti za delo, v katerem ta oseba dejansko opravlja delo.**

Lenaerts	Silva de Lapuerta	Bonichot
Vilaras	Regan	Piçarra
von Danwitz	Safjan	Šváby
Rodin	Jürimäe	Lycourgos
Xuereb	Rossi	Jarukaitis

Razglašeno na javni obravnavi v Luxembourgu, 15. julija 2021.

Sodni tajnik
A. Calot Escobar

Predsednik
K. Lenaerts